

Jan Kania

Komunikacja społeczna w resocjalizacji

Edukacja Humanistyczna nr 1 (26), 29-36

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Kania
Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP
w Szczecinie

KOMUNIKACJA SPOŁECZNA W RESOCJALIZACJI

1. Kluczowe objaśnienia istoty komunikowania społecznego

W nauce funkcjonują różne definicje komunikowania społecznego, które wyrażają różnorodne podejścia badawcze i interpretacyjne. Jednej z najtrafniejszych klasyfikacji teorii komunikacji społecznej, podejmujących próby zdefiniowania istoty tego pojęcia, dokonał Robert Craig. Wyróżnił on siedem nurtów teoretycznych, uwzględniających większość podstawowych dokonań teoretycznych z zakresu komunikacji¹.

Pierwszy z nurtów teorii komunikacji traktuje ją jako wywieranie wpływu interpersonalnego. Reprezentanci tego nurtu teoretycznego badają i objaśniają istotę komunikacji, poszukując związków przyczynowo-skutkowych pozwalających przewidzieć, które zachowania komunikacyjne kończą się powodzeniem, a które porażką. Dla najbardziej reprezentatywnego badacza tego kierunku Carla Hovlanda komunikacja to proces, przez który jednostka wysyła bodźce (najczęściej są to bodźce werbalne), aby zmodyfikować zachowania innych jednostek².

Kolejny nurt to nurt cybernetyczny, który komunikację ujmuje jako przepływ informacji. Punktem wyjścia dla takiego pojmowania komunikacji jest przyjęcie założenia wstępnego, iż polega ona na więzi łączącej ze sobą odrębne części dowolnego systemu. Twórcy tego nurtu, Claude Shannon i Warren Weaver, koncentrowali się na informacji jako redukowaniu niepewności i wymianie informacji między maszynami i ludźmi. Z rozważań nad istotą komunikowania wyłączali czynniki semantyczne, społeczne, psychologiczne³.

Trzecim nurtem jest tradycja retoryczna, wedle której komunikacja to kunsztowne przemawianie publiczne. Grecko-rzymska retoryka stanowiła podstawę pojmowania komunikacji aż po wiek XII naszej ery. Najważniejsze cechy tego nurtu obejmują:

- przekonanie, że mowa odróżnia człowieka od zwierząt;

---

¹ R. Craig, *Communication theory as a field*, 1999; za: E. Griffin, *Podstawy komunikacji społecznej*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003, s. 54.

² C. Hovland, I. Jenis, H. Kelly, *Communication and Persuasion*, Yale University, New Haven, Con, 1953, s. 37.

³ C. Shannon, W. Weaver, *The Mathematical Theory of Communication*, University of Illinois Press, Urbana-Champaign, 1949, s. 189.

- przeświadczenie, że mowa publiczna na forum demokratycznym jest najskuteczniejszym sposobem rozwiązywania problemów politycznych;
- przemawianie publiczne jest w gruncie rzeczy komunikacją jednostronną;
- przygotowanie retoryczne jest podstawą wykształcenia przywódcy;
- retoryka jest bardziej sztuką niż nauką;
- publiczna mowa jest domeną mężczyzn⁴.

Czwarty nurt objaśniania komunikowania ma charakter semiotyczny. W tej tradycji komunikacja to dzielenie się znaczeniem poprzez znaki. Semiolodzy traktują komunikowanie jako produkcję znaczenia w przekazach. Według I.A. Richardsa, jednego z pierwszych reprezentantów tej tradycji, słowa są arbitralnymi symbolami, które same w sobie nic nie znaczą. Znaczenie nadaje im mentalna koncepcja znaku, jakim jest słowo, która jest tworem wspólnym dla używających tego samego języka członków danej kultury. Chociaż większość przedstawicieli tego nurtu fascynował głównie język, niektórzy, jak Roland Barthes, zajmowali się również znakami niewerbalnymi.

Piąte ujęcie komunikacji to tradycja socjokulturowa. Reprezentanci tej tradycji określają komunikowanie jako tworzenie i odgrywanie rzeczywistości społecznej. Podstawową przesłanką tej tradycji jest założenie, iż rozmawiający ze sobą ludzie tworzą i odtwarzają kulturę. Oznacza to, że przez komunikację tworzy się rzeczywistość, podtrzymuje się ją i naprawia lub przekształca.

Szósty nurt to tradycja krytyczna, dla której komunikacja jest refleksyjnym wyzwaniem rzuconym niesprawiedliwemu dyskursowi. Oparta na dorobku Szkoły Frankfurckiej, z takimi jej najwybitniejszymi przedstawicielami, jak Max Horkheimer, Theodor Adorno, Herbert Marcuse, wyrażała sprzeciw wobec dominacji politycznej, przejawiającej się w podporządkowaniu świata przez technologię i naukę. Sprzeciwiano się trzem podstawowym cechom badań i praktyk komunikacyjnych:

- kontroli nad językiem w utrzymaniu nierównowagi władzy,
- roli mediów w przytępieniu wrażliwości na represje,
- ślepej ufności pokładanej w metodę naukową i bezkrytycznej akceptacji odkryć empirycznych.

Siódmy nurt definiowania komunikacji związany jest z tradycją fenomenologiczną. W tradycji tej komunikacja jest doświadczaniem siebie i innych przez dialog. Komunikacja tak rozpatrywana jest oparta na doznaniach osoby uczestniczącej w życiu codziennym oraz zrozumieniu innych osób. Autentyczne relacje międzyludzkie, jak głosił Carl Rogers, są możliwe poprzez dialog, którego jedynym celem jest zrozumienie przez obie strony wzajemnych sytuacji⁵.

Zwężego określenia istoty komunikacji społecznej, z uwzględnieniem charakterystyk zawartych w przedstawionych wyżej nurtach teoretycznych, dokonał Tomasz Goban-Klas. Odwołując się do określeń Ch. Cooleya, wyraża on pogląd, że „przez komunikowanie rozumiemy mechanizm, dzięki któremu ludzkie stosunki mogą istnieć i rozwijać się, tj. wszystkie symbole umysłu, łącznie ze środkami przekazywania ich w przestrzeni i zachowania w czasie”⁶.

⁴ E. Griffin, *Podstawy komunikacji społecznej*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003, s. 59.

⁵ Ibidem, s. 65–67.

⁶ T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe*, PWN, Warszawa – Kraków 2002, s. 45.

Najprościej zaś komunikowanie społeczne określić można jako rodzaj kontaktu nawiązanego za pomocą zmysłów, bądź także specjalnie do tego przystosowanych narzędzi (środków komunikowania), między co najmniej dwiema osobami, z których jedna (nadawca) przekazuje drugiej (odbiorcy) za pomocą zrozumiałych dla nich znaków pewne treści pojęciowe lub emocje z zamiarem wywołania u odbiorcy określonej reakcji.

2. Podstawowe cechy komunikowania społecznego

Uszczegółowionego objaśnienia istoty komunikacji społecznej dokonać można poprzez wskazanie na najważniejsze jej cechy. Są to cechy, które wyróżniają komunikację społeczną i nadają jej siłę sprawczą w tworzeniu i utrzymywaniu stosunków między ludźmi.

W pierwszym rzędzie podkreślić należy, że komunikowanie jest specyficznym procesem społecznym. Oznacza to, że zawsze odbywa się w środowisku społecznym i że jak każdy proces jest sekwencją mniejszych zdarzeń i zachowań, które można określić mianem aktów komunikowania.

Komunikowanie dokonuje się w określonych kontekstach społecznych, które determinowane są przez liczbę i charakter uczestników procesu. O ile akt komunikowania ma jednokierunkowy charakter, oparty na stałym podziale ról, o tyle proces komunikowania może być jednokierunkowy bądź dwukierunkowy.

Komunikowanie jest procesem głównie symbolicznym. Komunikaty są zawarte w postaci znaków. Stymulują odbiorców do tworzenia własnego znaczenia, które jest w jakiś sposób związane ze znaczeniem zawartym w przekazie nadawcy. Im bardziej znaki i organizujące je kody będą podobne do siebie, tym bardziej znaczenia zawarte w komunikatach będą się do siebie zbliżały⁷.

Komunikowanie jest procesem, który toczy się nieprzerwanie, angażuje wiele zachowaniowych sposobów komunikacyjnych: werbalnych i niewerbalnych, świadomych i nieświadomych, intencjonalnych i nieintencjonalnych. Komunikowanie się jest nieuchronne. Jest nieodwracalne, nie da się go cofnąć czy zmienić jego przebiegu.

3. Struktura systemu komunikowania społecznego

Całość komunikowania społecznego ująć można w trzy kategorie opisowe tworzące jego podstawowe struktury. Są to po pierwsze poziomy występowania komunikowania w społeczeństwie, po drugie formy i po trzecie typy komunikowania społecznego. Systematyzacja autorstwa Denisa McQuaila⁸ oparta na częstotliwości i zasięgu procesów komunikowania, przedstawiana w kształcie piramidy, wyróżnia następujące poziomy jego występowania:

- poziom intrapersonalny,
- poziom interpersonalny,
- poziom wewnątrzgrupowy,
- poziom międzygrupowy,
- poziom organizacyjny (instytucjonalny),

⁷ Por. J. Fiske, *Wprowadzenie do badań nad komunikowaniem*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 1999, s. 59.

⁸ D. McQuail, *Mass Communication Theory*, Sage Publications, London 1987, s. 6.

- poziom masowy.

U podstawy znajdują się czynności komunikacyjne związane z psychiką indywidualnego człowieka, a obejmujące nie tylko reagowanie na bodźce zewnętrzne, lecz także takie czynności psychiczne jak percepcja, rozumienie, uczenie się, formowanie opinii itp. Jakkolwiek wpływają one na wszelkie inne zachowania komunikacyjne, to jednak nie mieszczą się w definicji komunikowania społecznego.

Największą część systemu komunikacji społecznej stanowi poziom interpersonalny. Tworzące go akty i procesy polegają na przekazywaniu i odbieraniu informacji pomiędzy dwiema osobami lub w małej grupie ludzi, wywołując określone skutki i sprzężenia zwrotne. Komunikowanie interpersonalne to inaczej mówiąc sposób, w jaki komunikują się ze sobą uczestnicy różnego rodzaju interakcji. Jest on podstawą powodzenia (albo też braku powodzenia) wszelkich kontaktów, które wymagają wymiany określonych informacji pomiędzy uczestnikami, mają charakter rozmowy, konsultacji, narady, spotkania, negocjacji itp.

Przynależność ludzi do różnorodnych grup społecznych związana jest z poziomem komunikacji wewnątrzgrupowej.

Rozwój relacji pomiędzy różnymi grupami społecznymi wymaga odpowiednich powiązań komunikacyjnych. Tworzą one kolejny poziom komunikacji społecznej, jakim jest właśnie komunikacja międzygrupowa. Od tego poziomu zaczyna występować formalizacja wzajemnych relacji, bowiem w imieniu grup komunikują się najczęściej ich przedstawiciele. Zdecydowane sformalizowanie aktów i procesów komunikowania zaznacza się na kolejnych poziomach systemu komunikacji społecznej, czyli poziomie komunikacji międzyinstytucjonalnej i organizacyjnej. Jest to skutkiem wyraźnego sformalizowania ról członków instytucji i organizacji oraz ich zachowań.

Na najwyższym poziomie systemu znajduje się komunikowanie masowe, które według Morrisa Janowitza „obejmuje instytucje i techniki, za pomocą których wyspecjalizowane grupy posługują się urządzeniami technologicznymi (prasą, radiem, telewizją etc.) w celu szerzenia treści symbolicznych wśród dużych, heterogenicznych i znacznie rozproszonych audytoriów”⁹.

Typy komunikacji społecznej wyróżnia się wedle celu towarzyszącego jej uczestnikom. Do tej klasyfikacji zalicza się komunikowanie informacyjne i perswazyjne oraz komunikowanie obronne i podtrzymujące.

Jeśli istotą celu nadawcy jest wyłącznie przekazanie odbiorcy informacji i wyjaśnień, to mamy do czynienia z typem komunikacji informacyjnej. Gdy natomiast celem nadawcy jest wpływanie na odbiorcę, nakłanianie go do przyjęcia określonych przekonań, postaw i zachowań, to jest to typ komunikowania perswazyjnego.

Celem komunikowania informacyjnego jest przekazywanie odbiorcy pewnego zasobu konkretnej wiedzy z określonych dziedzin. Komunikowanie takie obejmuje:

- dzielenie się ideami,
- wyjaśnianie,
- instruktaż¹⁰.

⁹ M. Janowitz, *The Study of Mass Communication, International Encyclopedia of Social Sciences*, Macmillan, London 1968, s. 42.

¹⁰ B. Sobkowiak, *Public relations jako forma komunikowania masowego*, [w:] *Studia z teorii komunikowania masowego*, red. B. Dobek-Ostrowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999, s. 65.

Według B. Dobek-Ostrowskiej typ komunikowania perswazyjnego to „kompleksowy, interaktywny proces, w którym nadawca i odbiorca są połączeni werbalnymi i niewerbalnymi symbolami, poprzez które perswadujący próbuje wpłynąć na drugą osobę po to, aby zmienić lub zmodyfikować jej reakcję, zachowania, ukształtować nowe postawy lub zmodyfikować już istniejące i sprowokować do działania”¹¹. Podstawą komunikowania o charakterze perswazyjnym jest dostarczanie odbiorcy wiedzy o faktach, stąd też opinie i sugestie powinny być formą interpretacji powszechnie dostępnej wiedzy. Efektywności komunikowania perswazyjnego sprzyja przestrzeganie kilku istotnych zasad określonych przez R.B. Adlera¹²:

- a. Podstawą komunikatu perswazyjnego powinny być perspektywiczne potrzeby jego odbiorców i wskazywanie, że oferta nadawcy potrzeby te może zaspokoić.
- b. Nadawca komunikatu perswazyjnego powinien przekazywać nie tylko swoją ofertę czy ideę, lecz także pozytywny obraz samego siebie.
- c. Formułowane przez nadawcę cele powinny być postrzegane przez odbiorcę jako realne, możliwe do osiągnięcia.
- d. Należy się koncentrować w przekazie na najważniejszej, rozstrzygającej części audytorium (jeśli przekaz skierowany jest do grupy osób).

Komunikowanie obronne u odbiorców komunikatów wywoływane jest cechami postaw nadawcy. Do najważniejszych z nich zaliczyć można:

- wartościowanie i osądzanie odbiorcy,
- manipulację, podstęp i wyrachowanie,
- chęć sprawowania kontroli,
- neutralność, zimną postawę poczytaną za obojętność,
- demonstrowanie poczucia wyższości,
- pokazywanie dużej pewności siebie¹³.

Komunikowanie podtrzymujące związane jest z zachowaniem nadawcy, który zachęca odbiorcę do kontynuacji kontaktów. Zachowania służące podtrzymywaniu to:

- opis sytuacji,
- orientacja na rozwiązanie problemu,
- spontaniczność przekazu i reakcji,
- empatia, czyli wczuwanie się w sytuację odbiorcy,
- równość nadawcy i odbiorcy,
- warunkowość treści komunikatu¹⁴.

Formy komunikowania społecznego wyróżnia się wspólnie według kryterium stosowania w nich języka. Wszystkie zatem przejawy komunikowania społecznego, które oparte są na języku, zalicza się do komunikacji werbalnej. Natomiast komunikacja realizowana za pośrednictwem środków innych niż językowe określana jest mianem niewerbalnej. Stosując tę klasyfikację opisową systemu komunikacji społecznej pamiętać należy, iż obie formy na ogół występują jednocześnie i wzajemnie się uzupełniają.

¹¹ B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 2004, s. 33.

¹² R.B. Adler, *Communicating at Work. Principles and Practices for Business and the Professions*, Random House, New York 1986, s. 357.

¹³ J.A.F. Stoner, C. Wanker, *Kierowanie*, PWE, Warszawa 1997, s. 443.

¹⁴ Ibidem.

4. Komunikacja społeczna jako narzędzie oddziaływań resocjalizacyjnych

Przedstawiona wyżej komunikacja społeczna we współczesnym jej pojmowaniu jest niezbędnym czynnikiem resocjalizacji. Można ją traktować zarówno wąsko jako część procesu resocjalizacji, jak i szeroko jako kluczowe narzędzie oddziaływania wychowawczego, które z jednostki wadliwie przystosowanej do wymogów życia społecznego czyni jednostkę uspołecznioną, samodzielną i twórczą¹⁵. To pierwsze podejście wyraża ograniczone dostrzeganie roli i znaczenia komunikowania społecznego, najczęściej lokowanego w niektórych metodach wychowawczych działań resocjalizacyjnych, takich jak metoda nadawania komunikatów czy metoda przekonywania. Podobnie jest z zauważaniem komunikacji więźniów. W resocjalizacji skazanych komunikacja społeczna sprowadzana jest prawie wyłącznie do tego zagadnienia, słusznie traktowanego jako przejaw komunikowania subkulturowego¹⁶.

Niestety za nadal aktualny można uznać pogląd Aleksandra Szejnberga z 2002 roku, że „brak jest na polskim rynku księgarskim publikacji prezentującej dorobek badawczy w zakresie komunikacji społecznej w edukacji”¹⁷. Pomimo że od tamtego czasu problematyka komunikacji społecznej w pedagogice staje się przedmiotem coraz liczniejszych opracowań i wypowiedzi naukowych, to mają one na ogół charakter cząstkowy i przyczynkarski. Brakuje szczególnie publikacji kojarzących najnowsze osiągnięcia w badaniu istoty i struktur współcześnie pojmowanej komunikacji społecznej z rozwojem myśli pedagogicznej.

Już samo definiowanie komunikacji społecznej w wypowiedziach przedstawicieli nauk pedagogicznych ogranicza się tylko do niektórych jej ujęć i to na ogół tych najbardziej tradycyjnych.

Według Elżbiety Dubas pojęcie „komunikacja” w pedagogice najbardziej i najczęściej wiązane jest z jej interpersonalnością¹⁸. Dla Wojciecha J. Maliszewskiego „komunikacja to produkcja określonych znaczeń”¹⁹. Z kolei Katarzyna Borawska-Kalbarczyk, przywołując kilka wzorców interakcji szkolnej, eksponuje wagę, jaką przywiązuje się do „językowych komunikatów generowanych przez nauczyciela”²⁰.

Najczęściej komunikację społeczną traktuje się w pedagogice jako przekazy o charakterze werbalnym przebiegające głównie na poziomie interpersonalnym.

Nieśmiało zaczyna być dostrzegana komunikacja niewerbalna. Anna Pawiak, podsumowując swoje badania o roli tej kategorii zachowań komunikacyjnych w relacjach nauczyciela z uczniami, zauważa, że „nauczyciele powinni być przygotowani do świadomego i bezkonfliktowego komunikowania się z uczniami, i to nie tylko werbalnego, ale również

¹⁵ M. Kalinowski, *Struktura procesu resocjalizacji*, [w:] *Resocjalizacja*, red. B. Urban, J.M. Stanik, PWN, Warszawa 2008, s. 235.

¹⁶ M. Cisek, *Podkultura więzienna jako bariera resocjalizacji penitencjarnej*, [w:] *Resocjalizacja*, s. 352.

¹⁷ A. Szejnberg, *Podstawy komunikacji społecznej w edukacji*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 2002, s. 12.

¹⁸ E. Dubas, *Komunikacja społeczna – refleksje pedagoga na przełomie wieków*, [w:] *Kompetencja w porozumiewaniu się nauczyciela akademickiego. Wielorakie perspektywy*, red. W.J. Maliszewski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 41.

¹⁹ W.J. Maliszewski, *Interakcje komunikacyjne w edukacji – ujęcie pragmatyczne i socjologiczne*, [w:] *Funkcje i modele komunikacji społecznej w edukacji a kompetencje nauczyciela*, red. K. Czerwiński, W.J. Maliszewski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 35.

²⁰ K. Borawska-Kalbarczyk, *Komunikacja językowa nauczyciela w procesie odkrywania i tworzenia wiedzy przez uczniów*, [w:] *Funkcje i modele...*, s. 93.

niewerbalnego, gdyż komunikaty werbalne służą głównie przesyłaniu suchych faktów, podczas gdy niewerbalne informują o relacjach i emocjach interpersonalnych²¹. Wiesław Sikorowski dodaje, że „umiejętność tworzenia i odczytywania komunikatów niewerbalnych jest wyjątkowo ważna dla praktyki pedagogicznej”. Jest tak, bowiem „z jednej strony może wydatnie ułatwić i przyspieszyć poznanie oczekiwań i problemów uczniowskich, a z drugiej sprawić, że sami nauczyciele zaczną się intencjonalnie posługiwać ich kodem, by wzmocnić określone komunikaty skierowane do uczniów”²². Już samo dostrzeżenie tej części systemu komunikowania społecznego jest niewątpliwie ważne, lecz zdecydowanie niewystarczające dla wprzęgnięcia jej w oddziaływania edukacyjne i wychowawcze.

Najogólniej rzecz ujmując, można pokusić się o stwierdzenie, że w naukach pedagogicznych utrzymuje się pewien konserwatyzm w podejściu do komunikacji społecznej. Wynika on głównie z tego, że nie traktuje się jej nadal jako wyodrębnionej dziedziny dociekań naukowych o bogatym dorobku rekomendacji praktycznych. Postrzegana jest bardziej jako część pedagogiki o istotnych, lecz ograniczonych funkcjach. Takie podejście gubi z pola widzenia istotne obszary, formy i narzędzia nowoczesnego komunikowania także w resocjalizacji. Szczególnie jest to rażące w humanistycznym modelu terapii, który jest ściśle powiązany z interdyscyplinarnym modelem diagnozy. Podstawowy obszar działań terapeutycznych w tym modelu oparty jest na formach komunikowania takich jak doradzanie, przekonywanie, sugerowanie itp. To przy pomocy różnorodnych środków komunikowania terapeuta powinien spełniać trzy podstawowe warunki:

- proponować jednostce inne niż przestępcze style i sposoby egzystencji;
- stosować techniki wpływu osobistego odpowiednio dobrane do poziomu dojrzałości intelektualnej i emocjonalnej podopiecznego;
- być znaczącym wzorem zachowań, a jednocześnie kreatorem klimatu ciepła i emocjonalnego poczucia bezpieczeństwa²³.

Dla pedagogiki resocjalizacyjnej, jako dyscypliny teoretycznej i praktycznej zajmującej się wychowaniem osób z zaburzeniami w procesie socjalizacji, komunikacja społeczna jest szczególnie ważna i powinna być traktowana w ujęciu szerokim. Oznacza to, iż jest jednym z kluczowych narzędzi wszystkich zabiegów pedagogicznych o charakterze resocjalizacyjnym, które mają doprowadzić do stanu poprawnego przystosowania społecznego jednostki. W takim podejściu niezbędne jest wprowadzenie do kompetencji personelu resocjalizacyjnego szeroko pojmowanego komunikowania społecznego.

²¹ Anna Pawiak, *Konflikt relacji a niewerbalna komunikacja nauczyciela z uczniami*, [w:] *Kompetencja w porozumiewaniu...*, s. 344.

²² W. Sikorski, *Funkcje komunikacji niewerbalnej w pracy nauczyciela*, [w:] *Funkcje i modele...*, s. 102.

²³ L. Pytka, *Pedagogika resocjalizacyjna*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2000, s. 133.

Jan Kania

Komunikacja społeczna w resocjalizacji

Komunikacja społeczna odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu relacji międzyludzkich. Może być zatem ważnym instrumentem oddziaływań resocjalizacyjnych. Wymaga to jednak szerokiego jej traktowania opartego na korzystaniu z aktualnego poziomu wiedzy i praktyki komunikacyjnej oraz budowania kompetencji komunikacyjnych pedagogów.

Social communication in resocialization

Social communication plays a key role in shaping relationships. It may therefore be an important instrument of resocialization. However, this requires the treatment of a broad-based use of current knowledge and practice of communication and building communication skills of educators.

Translated by Jan Kania